

Pintors forasters al Berguedà: Queralt, Picasso i la Patum, com exemples

El santuari de la Mare de Déu de Queralt

A. En Joan Jolis Santjaume (Sant Feliu de Torelló, 1650 - Barcelona, 1705), va editar, a Barcelona, el primer gravat queraltí.

B. El pintor Marià Fortuny (Reus, 1838 – Roma, 1874) va viure durant uns mesos de l'any 1854 a Berga. El canonge de la catedral de Tarragona Antoni Cassú va facilitar-li el contacte amb la família berguedana dels Blanxart perquè pogués instal·lar-se a casa seva. Fortuny només tenia 16 anys, i es va creure convenient que li convenia marxar d'una Barcelona que era amenaçada pel còlera. Tant José Yxart com Rosa Vives ho expliquen. Vives diu: "Passa les vacances a Berga i a Queralt, fugint del còlera. Dibuixa l'estampa de l'església rural del Remei. Els devots de Berga li encarreguen l'estampa del Santuari de Queralt". Alfons Maseras i Carles Fages de Climent, biògrafs de Fortuny, comenten: "El seu clima sec i atemperat a l'estiu el feia molt beneficiós per un noi en ple període de creixement" i afirmen que pujava a Queralt per contemplar el paisatge.

Va residir, també, alguns dies a cal Castanyer, on va fer uns dibuixos panoràmics d'Avià. Mentre Fortuny era a Berga el còlera feia estralls a Barcelona i a Reus. Fortuny sempre anava amb els llapis; uns devots berguedans li encomanaren que fes un dibuix de la Mare de Déu de Queralt que tres anys més tard va deixar fet. Fou gravat per Lechard a Barcelona per compte del canonge Antoni Cassú; mossèn Ribera diu que les despeses de fer les estampes anaren a càrrec del devot queraltí, fill de Berga, de nom Jordà. Les planxes emprades per estampar el gravat foren lliurades a la Junta de Queralt, el dia 26 de gener de 1880, segons consta en el Llibre d'actes de l'ajuntament de Berga, i es diu que se'n fa cessió en "depósito de las planchas molde litográfico". En el Llibre d'inventaris de la Junta del Santuari Queralt dipositat s'afirma que l'any 1923 i l'any 1928 encara hi havia el clixé de Fortuny al santuari. El juliol de 1936 va

Ramon Felipó i Oriol,
advocat i dinamitzador
del Berguedà

Joan Jolis

Miniatura impresa de la Santíssima Mare de Déu
amb el fill Jesús, pintada per el Sr. Fortuny, de Berga

Queralt per Fortuny

ser cremat, saquejat i robat el santuari; avui no crec que puguin ser localitzables aquestes valuoses planxes.

La col·lecció de l'Institut Gaudí de Reus, segons Fontbona, guarda dos paisatges berguedans de Fortuny: una vista d'Avià de Sant Serni de Clarà i una altra de Berga feta des dels penyals de Queralt.

C. Prudenci Bertrana (Tordera, 1867 - Barcelona, 1941) i la seva filla, l'Aurora Bertrana, van estiuejar a l'hotel de Sant Antoni de la plaça de les Fonts, número 4 de Berga l'any 1931. Des de Berga va enviar unes cròniques a *La Veu de Catalunya* amb el títol *Impressions estivals*; l'article de l'edició del matí del dia 16 de setembre de 1931 està dedicat a Queralt: *El Santuari de Queralt en perill*.

"Són les vuit del matí. Els bons berguedans, lliurats als quefers de cada dia, senten un toc de campana persistent, però no en fan cabal. Para uns minuts i torna a batallejar una llarga estona. El seu toc és un toc apressat, monòton. Per fi la gent s'adona que allò és insòlit, estrany i alarmador. Què tindrà, què li passa? Què voldrà el rector de Queralt? Els qui poden albirar la muntanya la ressegueixen amb l'esguard força encuriolit i una mica inquiets. Una petita fumera, el mateix que la d'una cigarreta de fumador discret, es cargola davall dels penyals del santuari. ... Les flames, a l'ombra d'una crestarella del penyalar, brillen sinistrament. Han pegat un salt prodigiós. Fa estona que miro una clapa de fronda d'alzines i roures dalt la cinglera, a l'altura del santuari. En aquest instant hom diria que arriba a les nostres oïdes el crepitat de les flames i una mena de cridòria somorta llunyana, com veus d'alerta i de follia, repetides per una multitud. Ensem el toc de sometent s'intensifica i reforça. Ja no és una sola campana la que crida els berguedans. Un moviment inusitat es produeix a Berga i pels camins i rutes de la muntanya. Motors que rumflen i botzines que demanen pas. Petits cotxes de turisme, camions, i autòmibus plens de gent aixequen polsegueres i s'albiren en els trams descoberts de la gran espiral que mena al santuari. Ara les flames deuen ésser enormes. ... Cap al migdia sembla tot dominat. A la tarda hem pujat a Queralt. Després d'una revifalla que ha produït de bell nou gran alarma han estat completament vençut. El santuari és ple de gent. Colles d'homes i de joves espitregats, negres de fum, alguns amb la camisa socarrimada, parlen, beuen i comenten les peripècies de l'incendi. Hi ha per terra un escampall formidable d'eines: picots magalls, tràmeccs, aixades, aparells extintors d'incendis i àdhuc, segons m'han dit hi havia de reserva una quantitat de dinamita per si era convenient aterrar alguna penya. Els bergadans no n'han planyut res per tal d'aturar el foc que amenaçava el santuari de

Bertrana

Il·lur Verge de Queralt. Han estat amatents i heroics; s'han esbatussat com a feres contra l'element destructor i s'han cobert de glòria. I tot perquè un petit pastor ha volgut retornar-se del fred en una matinada de setembre amb vel·leïtats hivernals.”

Abans de marxar de Berga, en agraïment a l'acolliment rebut, va voler donar una de les seves pintures a l'ajuntament de Berga. L'actual ajuntament de la CUP, amb molt bon criteri, l'ha rescatat de l'oblit municipal i l'ha enviat que es custodiï dignament a l'espera de la seva prompta restauració.

D. Joan Garcia Junceda i Supervia (Barcelona, 1881 - Blanes, 1948) fou dibuixant i il·lustrador, un dels caricaturistes catalans més importants de la primera meitat del segle xx. Va col·laborar en un munt de publicacions, entre les quals destaquen *¡Cu-Cut!*, *Papitu*, *Picarol* i sobretot *En Patufet*. Il·lustrà també les *Historietes exemplars* de Josep Maria Folch i Torres, publicades per primera vegada a la revista *L'Esquix*. Altres importants obres infantils i juvenils inclouen *El Bon Seny*.

La seva estampeta de Queralt fou feta vers els anys vint del segle passat, i crec que va ser estampada per ca l'Huch de Berga.

Queralt per Junceda color

Queralt per Junceda

Picasso

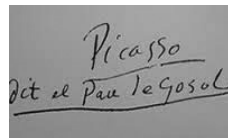
Pablo Ruiz Picasso (Màlaga, 1881 – Mogins, la Provença, 1973). Va residir una petita temporada a Gósol, l'estiu de 1906; no incloc cap referència, ja que per Internet es pot consultar tota l'obra berguedana, al número extraordinari de l'Erol 108, any 2011, <http://www.raco.cat/index.php/Erol/issue/view/18189/showToc>

Portada l'Erol de Picasso

Picasso dona dels pans

Picasso

La Patum vista pels dibuixants forasters

A. La Patum es va fer dues vegades al Poble Espanyol l'any 1932, això va fer que diversos dibuixants barcelonins en fessin treballs. Joan Amades va fer un article al *Butlletí dels Museus d'Art de Barcelona* de l'agost i el setembre de 1932, amb il·lustracions d'Opisso i Renart.

1. Ricard Opisso i Sala (Tarragona, 1880 - Barcelona, 1966)
Dibuixant i pintor, membre del grup *d'Els Quatre Gats*. Està considerat com un excel·lent cronista de la societat barcelonina del seu temps. Autodidacte, va viure a Barcelona i París. Els seus treballs es publicaren a revistes catalanes com *L'Esquella de la Torratxa*, *¡Cu-Cut!* o *La Campana de Gràcia*, i franceses com *Ruy-Blas* o *Rire*. Després de la desfeta de 1939 van ser molt populars els seus treballs per al setmanari infantil *TBO*.

Opisso

2. Joaquim Renart i Garcia (Barcelona, 1879 - 1961)
Dibuixant, daurador, decorador, col·leccionista i autor de nombrosos ex-libris. Format a la Llotja, va ingressar al Cercle Artístic de Sant Lluc l'any 1894. Va realitzar retaulos decoratius, plafons i mobles, que foren premiats a les exposicions oficials barcelonines dels anys 1907, 1911 i 1923. Féu nombrosos apunts del natural de llocs i escenes viscuts al llarg de la seva vida assajant estils i tècniques diversos. Des del 1918 redactà un extens diari, una selecció del qual va ser publicada pòstumament l'any 1975. Va ser president de l'Orfeó Català (1941-1948).

Renart - Ricart

B. Francesc Fontanals, 'Soka' (Mataró, 1900 - Barcelona, 1968)
Escenògraf de professió. Va publicar els primers dibuixos a la revista infantil *La Mainada* amb el nom d'*Àcid*, i també a *Violet* o *Cuca Fera*. Sempre va tenir un gran interès a amagar el seu veritable nom. Per això, quan va sortir *El Be Negre* va col·laborar-hi amb el pseudònim Soka. Als anys cinquanta va dibuixar al setmanari d'esports *Vida Deportiva* i *Destino*. En totes dues publicacions feia dibuixos en tires verticals compostos de diverses vinyetes, que signava com a *Jip*.

Soka

El seu dibuix d'*El Be Negre* del 28 de juny de 1932 fa referència a la Patum del Poble Espanyol.

C. Lola Anglada (Barcelona, 1892 - Tiana, 1984)

Dolors Anglada i Sarriera, escriptora i dibuixant. Va col·laborar en diverses revistes com *En Patufet*, *¡Cu-cut!*, *Violet*, *La Mainada*, *La Rondalla del Dijous*. Té nombrosos llibres

publicats: *Magraneta*, *Taronges d'or*, *Contes de Paradís*, *Alicia en terra de meravelles*, *En Peret*, *Margarida*, *Monsenyor Llargandaix*, *Narcís...* Va residir a París, on va treballar per a les editorials Hachette i Nathan fent dibuixos per a llibres de text i contes infantils. Durant la Guerra Civil va realitzar *El més petit de tots*, editat pel Comissariat de Propaganda de la Generalitat. Acabada la guerra es va retirar de la vida pública i va fer a partir d'aleshores sobretot llibres de bibliòfil.

Lola Anglada, color

Lola Anglada

Els dibuixos de Patum són del llibre *Visions Barcelonines 1760-1860*, de Francesc Curet editat a Barcelona l'any 1957.

D. Enric Cristòfor Ricart i Nin (Vilanova i la Geltrú, 1893-1960)

Gravador i pintor. Fou un expert gravador al boix que va assolir una categoria de primer ordre en aquests treballs. Va aconseguir una gran popularitat fent recordatoris, estampes de comunió i ex-libris. Va ser professor de l'Escola de Bells Oficis.

Els seus boixos de Patum són de l'Àlbum Meravella, Barcelona, 1929 (?).

Ricart

E. Ignasi Vidal i Molné (Barcelona, 1904 - Niça, 1988)

Pintor i dibuixant. Format a la Llotja, al Cercle Artístic de Sant Lluç i a l'Institut de les Arts del Llibre. Va residir a París part dels anys vint i trenta. Es va dedicar molt a la il·lustració i a l'exlibris. El 1939 es va exiliar, es va instal·lar a Mònaco. Des d'allà va exposar a França i a Itàlia, on va reprendre la il·lustració de llibres de bibliòfil, entre d'altres, *Les ballades de Maistre François Villon*, 1949; *Les fleurs du mal* de Baudelaire, 1958. Es va dedicar també al dibuix publicitari i al cartellisme oficial del Principat monegasc.

El seu dibuix el va publicar l'any 1938 al *Llibre dels Bells Costums del Barceloní i de la terra Catalana*, estampat a Vilaboí (nom imposat al municipi de Sant Boi del Llobregat durant la Guerra Civil).

Ignasi Vidal

F. Josep Escobar i Saliente (Barcelona, 1908-1994)

Va fer la portada del programa de Patum de l'any 1947, fou un autor de còmics català que signava simplement com a Escobar. És especialment conegut per alguns dels seus personatges de còmic, com Zipi i Zape o Carpanta. Se'l considera un dels humoristes més importants del còmic català.

Escobar

I molts altres dibuixants, com Guillem, Oscar, Pilarín Bayes o Roser Capdevila han dibuixat sobre la Patum.

Dels autors de Berga cal destacar

A. Josep Vinyes i Sabatés (Berga, 1904 – Barcelona, 1995)

Dibuixant i il·lustrador, va fer nombrosos dibuixos de Patum i una auca d'aquesta festa berguedana. Va publicar una biografia de Charlie Rivel, va ser un col·leccionista de tot el que envoltava el món del circ i va fer donació d'aquest material al Museu del Circ de Berga. Era germà de Ramon Vinyes i és "el sabio catalán" del premi Nobel colombià García Márquez.

Va fer una auca de Patum i diversos dibuixos patumaires a les revistes berguedanes: *Tagast* i *Queral*. El programa de mà de la Patum de l'any 1936 és un dibuix seu. També va fer una valuosa col·lecció de fotos de la Patum de l'any 1936 (publicades en part a *Imatges de la Patum a la II República*).

Dau al Set de Josep Maria de Martín

Kap

B. Josep Maria de Martín i Gassó (Berga, 1920 -2005)

Pintor, dibuixant, il·lustrador, portadista, poeta i escriptor. Fa servir els pseudònims de Bernat Meix, Custodi Lopes i a la premsa barcelonina fa dibuixos amb el nom de Pep. Va escriure una novel·la a mitges amb Gabriel Ferrater. Té publicat un assaig sobre cinema, i diversos llibres de temàtica berguedana com els de la Patum *Dau al Set* de l'any 1951 i *El Loco Retablo de la Patum*, de l'any 1944. De 1939 a 1975, va fer de forma intermitent les portades dels programes de mà de la Patum. Darrerament he vist de Josep Maria de Martín un curiós assaig, *La Lletra Maleïda*, que encara és inèdit.

Salvador Vinyes

C. Dels dibuixants, sortosament vius, que han produït gran obra patumaire cal destacar-ne dos:

1. Salvador Vinyes ha fet desenes de dibuixos i cartells de la Patum i és l'autor del logo de la Patum transformat en escultura a l'entrada de Berga.
2. Jaume Capdevila Kap ha fet llibres de Patum, acudits, portades de llibre... Des de fa prop de vint anys cada *Regió7* de Patum fa un còmic de diverses pàgines.

BIBLIOGRAFIA

FELIPÓ, R. *Queral: El Santuari de la Mare de Déu*. El Mèdol. Tarragona, 2004 – Llibres de l'Índex. Barcelona, 2011 i 2013.

FELIPÓ, R. *La Patum, el Corpus Christi de Berga*. El Mèdol. Tarragona, 2005.

FELIPÓ, R. *Imatges de la Patum a la II República*. Llibres de l'Índex. Barcelona, 2007.

FELIPÓ, R. "Notes per fer una primera bibliografia de Josep Blaxter i Camps, batlle de Berga i secretari de la Universitat de Barcelona". *L'Erol*, núm. 124, any 2015.

L'Erol. Picasso a Gósol, núm. 108, any 2011.